

ΕΠΟΣ, ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

1. Το λογοτεχνικό είδος «έπος» στην παγκόσμια λογοτεχνία.
2. Το ελληνικό αρχαϊκό έπος: Επικός Κύκλος. Ησίοδος, ομηρικοί ύμνοι.

Φ.Π.ΜΑΝΑΚΙΔΟΥ

ΕΕ 2025

**Δυο προκαταρκτικές πληροφορίες απαραίτητες
για την ανάγνωση της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας (και του έπους)**

Τι είναι λογοτεχνικό είδος, genus: μορφικά και θεματικά κοινά χαρακτηριστικά (generic markers, generic rules)

Οι όροι γραμματεία, λογοτεχνία, ιστορία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας

Περίοδοι της αρχαίας ελληνικής γραμματείας

Ποια είναι η αρχαϊκή περίοδος.

τι είναι λογοτεχνικό είδος/ genus; Genre, generic markers

κάποια κοινά τυπολογικά (μορφικά) χαρακτηριστικά και κοινό περιεχόμενο/θεματική/ιδεολογία

Μορφικά:

διάλεκτος (λογοτεχνική, τεχνητή)

μέτρο (αν είναι ποιητικό, όχι ομοιοκαταληξία)

Οπωσδήποτε το ειδολογικό θέμα του περιεχομένου είναι πιο περίπλοκο λόγω ποικιλίας ή και εσωτερικής ανατροπής. Ίσως και αυτά τα στεγανά να μην τόσο ασφαλή .

ΕΠΟΣ η λέξη, σύντομη ιστορία

Η λέξη σημαίνει γενικά τον λόγο, λέξη, λέξεις, λεξιλόγιο. Vox (λατινιστί)

Εξίσου σημαίνει γενικά κάθε στίχο, κάθε είδους, και ειδικά τον αφηγηματικό στίχο, όπως στις *Νεφέλες* του Αριστοφάνη 544, στους *Βατράχους* 862 σε αντιδιαστολή προς τα **μέλη** δηλαδή τα λυρικά. Αρα τον 5^ο αι. π.Χ. εναλλάσσεται με το ποιεῖν, ποίησις που είναι λέξεις που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την ποιητική τέχνη και παραγωγή, δημιουργία.

Η επική ποίηση θεωρούνταν η ποίηση par excellence.

Ὁ ποιητής (sic) είναι ο Όμηρος, π.χ. Πλ. *Γοργίας* 485d, Αριστοτέλης *Ρητορική* 1365^a11. Εκεινη την εποχή ο παλαιός Όμηρος θεωρούνταν ποιητής δύο επικών ποιημάτων, της *Ιλιάδος* και της *Οδύσσειας*. Κοντά σε αυτόν άλλοι επικοί κατώτεροι ποιητές δημιούργησαν επικά ποιήματα που λέγονται Κύκλος και ήταν κατώτερα του Ομήρου. Δύο τέτοια έργα αναφέρει ο Αριστοτέλης στην *Ποιητική* (Κύπρια, Μικρά Ιλιάς, 1459^a-b) Την εποχή εκείνη τα ομηρικά έπη παρουσιάζονταν σε αγῶνες με μουσική, από επαγγελματίες, ραψωδούς (Πλάτων *Ἰων*, για διαγωνισμό σε Παναθήναια και με έπαθλο χρυσό στέφανο αξίας 1000 δρχ., και 500 δρχ.).

ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΗΤΑΝ Ο ΟΜΗΡΟΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΜΥΘΙΚΟΥΣ

ΠΛΑΤΩΝ, ΙΩΝ 533b-c

ΣΩ. Ἀλλὰ μήν, ὥς γ' ἐγὼ (5)

οἶμαι, οὐδ' ἐν αὐλήσει γε οὐδὲ ἐν κιθαρίσει οὐδὲ ἐν κιθαρωδία
οὐδὲ ἐν ῥαψωδία οὐδεπώποτ' εἶδες ἄνδρα ὅστις περὶ μὲν
Ὀλύμπου δεινός ἐστιν ἐξηγεῖσθαι ἢ περὶ Θαμύρου ἢ περὶ
(c) Ὀρφέως ἢ περὶ Φημίου τοῦ Ἰθακησίου ῥαψωδοῦ, περὶ δὲ
Ἴωνος τοῦ Ἐφεσίου [ῥαψωδοῦ] ἀπορεῖ καὶ οὐκ ἔχει συμβα-
λέσθαι ἅ τε εὖ ῥαψωδεῖ καὶ ἅ μή.

ΙΩΝ. Οὐκ ἔχω σοι περὶ τούτου ἀντιλέγειν, ὦ Σώκρατες·
ἀλλ' ἐκεῖνο ἐμαυτῷ σύνοιδα, ὅτι περὶ Ὀμήρου κάλλιστ' (5)
ἀνθρώπων λέγω καὶ εὐπορῶ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες μέ φασιν
εὖ λέγειν, περὶ δὲ τῶν ἄλλων οὔ. καίτοι ὄρα τοῦτο τί
ἔστιν.

ΟΛΥΜΠΟΣ ΑΥΛΟΣ

ΘΑΜΥΡΙΣ ΚΙΘΑΡΙΣ

ΟΡΦΕΥΣ ΚΙΘΑΡΩΙΔΙΑ

ΦΗΜΙΟΣ ΡΑΨΩΔΟΣ. (ΑΟΙΔΟΣ), ΠΡΒ. ΔΗΜΟΔΟΚΟΣ ΣΤΗ ΣΧΕΡΙΑ

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=106&page=5

ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ και των ραψωδών και παρουσιαστών και θεατών μεταξύ τους

ΠΛΑΤΩΝ ΙΩΝ 566

υπάρχουν 3 δακτυλίδια (δακτύλιοι). Το πρώτο δακτυλίδι είναι οι ποιητές και ειδικά οι 3 πρώτοι ποιητές είναι οι Ορφέας, Μουσαίος, Όμηρος.

Μεσαίο δακτυλίδι δηλ. το 2^ο, είναι ο ομηρικός ραψωδός Ίων ως παρουσιαστής του Ομήρου (και κάθε άλλος παρουσιαστής, π.χ. οι υποκριτές). Δεν είναι πρωτότυπος ποιητής ο ίδιος.

Το τρίτο και τελευταίο δακτυλίδι είναι ο θεατής του ακροατηρίου.
Ακόμη κι έτσι, ο Πλάτων δεν απαξιώνει τον Όμηρο, αλλά το θεωρεί δεδομένο ότι είναι ο ΠΟΙΗΤΗΣ.

ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ με τις ΜΟΥΣΕΣ, θεϊκή η γνώση και η έμπνευση

οὐ γὰρ τέχνη οὐδ' ἐπιστήμη περὶ Ὅμηρου λέγεις
ἃ λέγεις, ἀλλὰ **θεία μοίρα καὶ κατοκωχῇ**, ὥσπερ οἱ κορυ-
βαντιῶντες ἐκείνου μόνου αἰσθάνονται τοῦ μέλους ὁξέως
ὃ ἂν ᾗ τοῦ θεοῦ ἐξ ὅτου ἂν κατέχωνται, καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ
μέλος καὶ σχημάτων καὶ ῥημάτων εὐποροῦσι, τῶν δὲ ἄλλων (5)
οὐ φροντίζουσιν·

υπάρχει η ραψωδική τέχνη και η μουσική τέχνη διακρίνονται στη συζήτηση του Σωκράτη προκειμένου να υποβιβαστεί η 1^η έναντι της 2^{ης} που είναι η κατεξοχήν πρωτότυπη δημιουργία.

μια αθηναϊκή ερμηνεία της παιδαγωγίας των ομηρικών επών και της σημασίας της παρουσίας τους στα Παναθήναια (4^{ος} αι. π.Χ.0

ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ 156

Οἶμαι δὲ καὶ τὴν Ὅμηρου

ποίησιν μείζω λαβεῖν δόξαν ὅτι καλῶς **τοὺς πολεμήσαντας**
τοῖς **βαρβάροις** **ἐνεκωμίασεν** καὶ διὰ τοῦτο βουλευθῆναι τοὺς
προγόνους ἡμῶν ἔντιμον αὐτοῦ **ποιῆσαι τὴν τέχνην ἔν τε**
τοῖς τῆς μουσικῆς ἄθλοις καὶ **τῇ παιδεύσει τῶν νεωτέρων,** (5)
ἵνα πολλάκις ἀκούοντες τῶν ἐπῶν ἐκμανθάνωμεν τὴν ἔχθραν
τὴν ὑπάρχουσαν πρὸς αὐτοὺς καὶ ζηλοῦντες τὰς ἀρετὰς
τῶν στρατευσαμένων τῶν αὐτῶν ἔργων ἐκείνοις ἐπιθυμῶ-
μεν.

Μας έμαθε τη μάχη εναντίον των βαρβάρων και να έχουμε αντίστοιχη αρετή.

Ποικιλία μέσα στο έπος

ως **υπερείδος** το έπος τροφοδοτείται από άλλα είδη (π.χ. **Κατάλογοι, παροιμίες, εγκιβωτισμένες αφηγήσεις, θρήνοι, προσευχές**).

ΑΡΑ :

Είναι **ανθολογικό** είδος

Η μήτρα των άλλων ειδών (Martin)

Το λογοτεχνικό είδος του έπους στην παγκόσμια λογοτεχνία.

το έπος δεν είναι μόνον ελληνικό είδος ούτε ανήκει
σε μια μόνον εποχή και κοινωνία.

ΕΠΗ

1. **Ινδικό έπος της Siri.** 15.683 αδόμενη ποίηση. Ηρωίδα μια γυναίκα, νότια Ινδία, μητρογαμμική κοινωνία. Συλλογικό επίπεδο ως οδηγός σε θέματα θρησκευτικής και εθνοτικής ταυτότητας. Προγονολατρία, προγαμιαίοι εορτασμοί, τραγούδια εργασίας, εκτενή τελετουργικά. Αοιδός ένας ιερέας.

2. **Έπη Βόρειας Ασίας,** τεράστιοι επικοί κύκλοι σε τουρκικές γλώσσες (και μογγολικά, θιβετιανά). Τεράστια έκταση στίχων (1.000.000 στίχοι στην Κίνα!). Μεγάλη ποικιλία επικών συνθετών (π.χ. μάγοι αοιδοί-σαμάνοι), όχι απόλυτο το όριο μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου. Κυρίως: τραγουδιστές με το χαρτί: αναλφάβητοι αοιδοί που τραγουδούν ενώ κοιτάζουν ένα άγραφο χαρτί. Καθώς κοιτάζουν το χαρτί, στο μυαλό τους σχηματίζεται σε εικόνες η δράση του έπους και αυτό ακριβώς τραγουδούν. Γενικώς είναι *sui generis*.

ΕΠΗ

•3. Έπη της Αφρικής για την οποία γνωρίζουμε και τον τρόπο παρουσίασής τους: εκεί ο αοιδός αφηγείται και χορεύει δηλ. μιμείται τις βασικές περιπέτειες της ιστορίας. Όπως στην βόρεια Φιλανδία και το αφρικανικό έπος παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της αντίληψης για την εθνική ταυτότητα, οι αοιδοί που στην Αφρική λέγονται jeli επιτελούν ένα περίπλοκο σύνολο κοινωνικών λειτουργιών, π.χ. είναι χρονογράφοι και αναλυτές της ιστορίας, διασκεδαστές, θεματοφύλακες των κοινωνικών εθίμων, μάντεις, διαμεσολαβητές. Και στο αφρικανικό έπος διακρίνεται ποικιλία σε διαφορετικές εκδοχές της ιστορίας του κεντρικού ήρωα καθώς και στην παρουσίαση όχι του συνόλου αλλά τμημάτων της ιστορίας, η συμμετοχή του κοινού στην παρουσίαση είναι καίρια.

ΕΠΗ

•4. **Νοτιοσλαβικά έπη:** εκτενέστερο μουσουλμανικό (πολλές χιλιάδες στίχοι, Βοσνία, Κροατία) και το συντομότερο χριστιανικό (Σερβία) Το πιο οικείο και συγγενικό του ομηρικού έπους έχει ανακαλυφτεί στην βαλκανική μας γειτονιά, στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Εκτελεστές οι λεγόμενοι guslar (αιδοί). Όταν στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα τα ανακάλυψε πρώτος ο Milman Parry και μετά ο Albert Lord, διαπίστωσαν σημαντικές αναλογίες με τα ομηρικά έπη και έτσι διαμορφώθηκε μια συγκεκριμένη θεωρία για την δημιουργία των ομηρικών επών, η λεγόμενη **προφορική θεωρία** που επεσήμανε την **παραδοσιακή** μορφή αυτών των ποιημάτων καθώς και τη σημαντική ποσοτικά και ποιοτικά παρουσία σε αυτά τυπικών, δηλ. πανομοιότυπων, σκηνών που δείχνουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα αυτής της ποίησης. Το προφορικό έπος αποτελεί μία αρχετυπική μορφή; (σήμερα δεν το πιστεύουμε τόσο αφοριστικά).

ΕΠΗ

5. Φιλανδικό Καλεβάλα: ογκώδες (η έκδοση του 1849 έχει 22.795 στίχους) και είναι σημαντικό για την ευρωπαϊκή αναζήτηση στον 19^ο αι για την εθνική ταυτότητα στον λαϊκό λόγο. Τα μορφικά του χαρακτηριστικά θυμίζουν αυτά που παρατηρούμε και στα ελληνικά ομηρικά έπη. Η γλώσσα είναι και εδώ εξειδικευμένη, η φρασεολογία επαναλαμβανόμενη και το έργο παρουσιάζει μια επιτομή της αντίστοιχης μυθολογίας που είχε τελικά μεγάλο αντίκτυπο στη λογοτεχνία και τις τέχνες του έθνους αυτού. Η εκδομένη του μορφή βέβαια είναι αποτέλεσμα της εκδοτικής δουλειάς ενός γιατρού που βρήκε τα σύντομα ποιήματα και τα συνένωσε σε μία σύνθετη μορφή (δηλ. επεξεργάστηκε το προφορικό έπος και το κατέγραψε).

ΕΠΗ

6. Beowulf, παλαιάς αγγλικής. Γλώσσα και την αφήγηση, εθνικό χαρακτήρα, πρόλογο, καταλόγους όπως στα ομηρικά, με αιδούς τους scopas που μοιάζουν με τους ομηρικούς. Η διαφορά είναι στο μέγεθος, με μόνον 3182 στίχοι έναντι των 16000 *Ιλιάδας*, αλλά και έτσι ακόμη παραμένει το εκτενέστερο της παλαιάς αγγλικής. Ανάλογα όμως υπάρχουν και διαφορές: διαθέτουμε μόνον ένα έπος, μία εκδοχή, ένα χειρόγραφο και όχι εναλλακτικές προφορικές αφηγήσεις ή εναλλακτικά κείμενα. Ανάλογα όμως υπάρχουν και διαφορές: διαθέτουμε μόνον ένα έπος, μία εκδοχή, ένα χειρόγραφο και όχι εναλλακτικές προφορικές αφηγήσεις ή εναλλακτικά κείμενα.

ΕΝΑΣ ΧΑΡΤΗΣ

The ancient epic territories.

Source: James Harlan, Geographic Resources Center, University of Missouri.

Το ελληνικό αρχαϊκό έπος, οι υποκατηγορίες του με έμφαση στο ηρωικό έπος και τον Επικό Κύκλο.

Το είδος του έπους
Χαρακτηριστικά και ιδιομορφίες
θεματική
μορφή

Η αρχαία ελληνική κοινωνία, οι διαστρωματώσεις της και η λογοτεχνία, λαϊκή και επίσημη, μη σωζόμενη και σωζόμενη

- **Αριστοκρατικός** κώδικας κυριαρχεί στην αρχαϊκή εποχή.
- **Διδακτικός** χαρακτήρας της ΑΕ ποίησης.
Χώρος το συμπόσιον (*άνδρων*)
- π.χ.

Αριστοφάνους *Βάτραχοι* 830 κ.εξ.

Πλάτωνος *Πολιτεία* 2.376^e-398b

Αριστοφάνους *Συμποσιασταί*

Κάποια στιγμή αυτά ανατρέπονται και κάποιοι τα νοσταλγούν:

Θεόγνις 53-58

Griffiths, A. (2002). Non-aristocratic elements in archaic poetry. In *The Greek World* (pp. 99-117). Routledge.

ΑΣΚΗΣΗ ΓΙΑ ΕΠΟΜΕΝΗ ΦΟΡΑ

ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΟΜΗΡΙΚΟ ΕΠΟΣ (πάντα μαζί με χορό)

1. Σ 561-572 σε σκηνή τρύγου (μετάφραση)
2. ένα αγόρι (στη μέση αγοριών και κοριτσιών που κουβαλούσαν μέσα σε πλεκτά κοφίνια τον καρπό) «έπαιζε παθητικά την ψιλόφωνη κιθάρα, και τραγουδούσε όμορφα με λεπτή φωνή του Λίνου το τραγούδι. Οι άλλοι, χτυπώντας τα πόδια τους όλοι μαζί, ακολουθούσαν με τραγούδι και φωνές και χοροπηδώντας.»

Σ 561-572. Λίνος= τραγούδι εργασίας στον τρυγητό

*τοῖσι δ' ἔν μέσσοισι πάϊς **φόρμιγγι λιγείῃ**
ἡμερόεν κιθάριζε, λίνον δ' ὑπὸ καλὸν **ᾄδει**
λεπταλέῃ φωνῇ· τοὶ δὲ ῥήσσοντες ἄμαρτῇ
μολπῇ τ' ἰυγμῷ τε ποσὶ σκαίροντες ἔποντο*

ᾄδουν, λιγείῃ φόρμιγγι, κιθαρίζουν, λεπταλέῃ φωνῇ (υψηλή, λεπτή)
μολπή, ἰυγμός,
καλόν= επιρρηματικά

λίνος (Ζηνόδοτος: χορδή κιθάρας από νήμα από λινάρι, ή έντερα προβάτων. Ο Λίνος σκοτώθηκε από τον Απόλλωνα, επειδή αντεκατέστησε τις χορδές από έντερα με τον λίνo =νήμα από λινάρι.)
σκαίρω: χοροπηδῶ (τα μοσχαράκια). ῥήσσω: χτυπῶ

ΛΙΝΟΣ (πληροφορίες)

γιος Ουρανίας, που οι αθάνατοι του έδωσαν πρώτον το μέλος στους ανθρώπους και όταν πέθανε οι Μούσες οι ίδιες τον θρηνούσαν.

Παυσανίας: τον σκότωσε ο Απόλλων επειδή τον ανταγωνιζόταν στο τραούδι και τον θρηνούν όλοι ακόμη και οι Αιγύπτιοι.

Ηρόδοτος: Λίνος σχετίζεται με Αίγυπτο και Φοίνικες.

Η κραυγή αίλινον (Λίνον αίλινον ὕμνει). Με ανατολική προέλευση;

1. Αριστοτέλης και έπος

Ποιητική 1448b24-34: “**Διεσπάσθη** δὲ κατὰ τὰ **οἰκεῖα ἥθη** ἢ ποίησις· οἱ μὲν γὰρ **σεμνότεροι** τὰς καλὰς ἐμιμοῦντο πράξεις καὶ τὰς τῶν τοιούτων, ...

33 κ.εξ.: Καὶ ἐγένοντο τῶν παλαιῶν οἱ μὲν **ἥρωικῶν** οἱ δὲ ἰάμβων **ποιηταί.**»

Η παρουσίαση του Αριστοτέλη
ή πώς κατανοούσε τα διαφορετικά λογοτεχνικά είδη

- ❖ το είδος καλλιεργείται με βάση τον χαρακτήρα του ανθρώπου που δημιουργεί
- ❖ Τα ηρωικά έπη τα δημιουργούν οι **σπουδαῖοι**, δηλ. οι σοβαροί χαρακτήρες
- ❖ και περιγράφουν πράξεις σπουδαίων αντιστοίχως
- ❖ Το αντίθετο είδος του έπους είναι ο ΙΑΜΒΟΣ που καλλιεργείται από **φαύλους** και περιγράφει έργα φαύλων χαρακτήρων
- ❖ Έτσι το θέμα των ηρωικών επών είναι το χρυσό παρελθόν (η 4^η, η μακάρια γενιά των ηρώων στο μύθο των 5 γενεών του Ησίοδου στα *Έργα και Ημέραι*, που δεν τον αφορά όμως εκεί), ανήκουν στο παρελθόν και καθόλου στο παρόν του ποιητή ή του ακροατή του., και αυτή η Ηρωική εποχή (**που θεωρούνταν ιστορική και όχι μυθολογία**) ήταν πολύ κεντρική στην ελληνική παράδοση.

Η γενική άποψη του Αριστοτέλη για το έπος

Το ονομάζει έποπποίία και θεωρεί ότι ειδικά τα ομηρικά έπη, *Ιλιάς* και *Οδύσσεια*, που θεωρεί ότι είναι του Ομήρου είναι εφάμιλλα του τραγικού είδους που θεωρεί ως το τελειότερο είδος. Ο λόγος είναι ότι έχουν **ενότητα μύθου**

Ποιητική 8. 1451^a 22 κ.εξ.:

ὁ δ' Ὅμηρος ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα διαφέρει, καὶ τοῦτ' ἔοικεν καλῶς ἰδεῖν, ἥτοι διὰ τέχνην ἢ διὰ φύσιν· Ὀδύσσειαν γὰρ ποιῶν οὐκ ἐποίησεν ἅπαντα ὅσα αὐτῷ συνέβη,... ἀλλὰ περὶ μίαν πρᾶξιν οἷαν λέγομεν τὴν Ὀδύσσειαν συνέστησεν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν Ἰλιάδα.

2. ΚΛΕΟΣ

Θεματική και λειτουργίες του αρχαϊκού ηρωικού έπους

Κλέα ἀνδρῶν και ἔργα ἀνδρῶν καὶ θεῶν

έργα, πράξεις ανθρώπων και θεών, άρα πρωταγωνιστές οι άνθρωποι και οι θεοί

Εφόσον θέμα είναι και οι θεοί τότε επίσης και η σχέση τους με τον κόσμο των θνητών ηρώων, Βασικά άνδρες (βροτοί, θνητοί, φῶτες, ἥρωες).

κλείω, κλέος: απαθανατίζονται αυτά τα έργα. *Κλέα ἀνδρῶν* I 189 (τραγουδά ο Αχιλλέας). Για τη λέξη βλ. επόμενη διαφάνεια με το λήμμα από το λεξικό LfGE.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ: ΤΕΡΨΙΣ, ΘΕΛΞΙΣ (αυτό συνάγεται από τα ίδια τα ομηρικά έπη όταν μιλούν για την επίδραση της ποίησης. **Περισσότερα στην ειδική ενότητα για τους αοιδούς στην Οδύσσεια).**

κλείω I*, κλέομαι [1ⁱ, 4°, 5H, 1h]

κλέος; κλείω, κλέομαι durch Synkope aus *kleues-jé- bzw. *κλεείω, κλεέομαι. — Abl. Κλειώ, Κλεισιδίχη

Akt. = κλει, im Med.-Pass. = κλε) Präs. -ουσιν 3, -ουσ' 2,

-ω (Konj. Präs.) 1, -οιμι 1, -ετε 1, -ουσαι 1, -ομαι 1

1 M 1 zweis. 1a Typ [-~]: [-~] Impf. ε-

[~] ἐπι-ουσ' α 351 1b Typ [-~]: [-~] -ω ρ 418

1c Typ [-~]: ε- Ω 202 2 dreis. 2a Typ [-~]:

[~] -ετε Th. 105 2b Typ [-~]: [-~] -ομαι ν 299

2c Typ [-~]: [-~] -οιμι Th. 32, -ουσιν Th. 67

-ουσιν α 338, Th. 44 [-~] -ουσαι Op. 1 Σχ sch. D 32

Ω 202 ἔκλεε (sic). ἐνδόξως ἐφημίζου

B κλέος verschaffen, bekannt machen, rühmen, im Med.-

Pass. berühmt sein 1 Aktiv 1a mit Objekt. Von

Göttern: Th. 44 (αἶ sc. Μοῦσαι) θεῶν γένος αἰδοῖον πρῶτον 36

-ουσιν αἰοιδῇ in Liedern feiern 67 πάντων τε νόμους καὶ ἡθεα

κεδνὰ ἁ θανάτων -ουσιν 105 -ετε (Imp.) δ' ἀθανάτων ἱερὸν

γένος Von großen Taten: α 338 ἔργ' ἀνδρῶν τε θεῶν τε, τά

τε -ουσιν αἰοδοί sie singend bekannt machen h. 32, 19 ἡμι- 40

θέων ὧν -ουσ' ἔργματ' αἰοδοί, auch Th. 32 (ἐνέπνευσαν δέ μοι

αὐδὴν) ἵνα -οιμι τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα daß ich singend

verkündige Von Personen: ρ 418 ἐγὼ δέ κέ σε -ω κατ' ἀπεί-

ρονα γαῖαν ich werde Ihr Lob verkündigen Von einem Lied: 44

α 351 τὴν γὰρ αἰοιδὴν μᾶλλον ἐπι-ουσ' ἄνθρωποι ἢ die Men-

schen preisen ja dieses Lied mehr, das, vgl. θ 74 1b abs.

Op. 1 (Μοῦσαι) αἰοιδῇσι -ουσαι die mit Liedern feiern/berühmt

machen 2 Pass. Ω 202 ἧς (sc. φρεσίν) τὸ πάρος περ ἔ-

π' ἀνθρώπους ξείνους ἠδ' οἷσιν ἀνάσσεις (der Verstand) für

welchen du vorher berühmt warst ν 299 (ἐν πᾶσι θεοῖσι) μήτι

τε -ομαι, vgl. ι 20

Kompos:

ἐπικλείω α 351 in 1 a

J. G.-J. Abbenes

I 186- 91

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΑΟΙΔΟΣ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ΑΚΡΟΑΤΗΣ

- *το χωρίο δείχνει έναν ήρωα και μάλιστα τον
ἄριστον τῶν Ἀχαιῶν σε μια μουσική εκτέλεση. Οι
άλλες αναφορές είναι στις Μούσες (προοίμιο
Ιλιάδος και Οδύσσειας, τέλος Α)*

Η σημασία της ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ στο έπος μια σημαντική παράμετρος για την ερμηνεία του αρχαϊκού έπους

δεν παίζει ρόλο ο ατομικός ποιητής ως μοναδική ή ιδιαίτερη προσωπικότητα αλλά πρωτίστως είναι φερέφωνο και θεματοφύλακας μίας ή περισσότερων παραδόσεων τις οποίες καλείται να αναπαραγάγει, μεταδώσει, διατηρήσει και εντέλει να διαιωνίσει και παραδώσει στους άλλους και στο μέλλον. Μέσα σε αυτό το δεσμευτικό πλαίσιο έχει εντούτοις περιθώριο προσωπικής δημιουργίας.

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΟΤΗΤΑ

ΕΘΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ; «ΗΡΩΙΣΜΟΣ»

Το έπος είναι ένας καταστατικός χάρτης της συλλογικής ταυτότητας
ο μύθος στην υπηρεσία της κοινωνικής ιστορίας μίας ομάδας.

Ο επικός ήρωας ξεπερνά την καθημερινότητα μέσω μίας διαδικασίας εξιδανίκευσης.

Υπάρχουν διάφορα είδη ηρωισμού, όχι ένα (π.χ. πολεμικό στην *Ιλιάδα*, επιβίωσης νόστος στην *Οδύσσεια*. Ακόμη και δόλος: για την έννοια βλ. ενότητα με *Οδυσσέα* στη Νέκυια αναλυτικά όπου εμφανίζεται η λέξη δόλος)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Υπάρχει μία επική παράδοση που ανάγεται στην 4^η προχριστιανική χιλιετία (πρωτο-Ινδοευρωπαίοι). Ο ελληνικός πολιτισμός δεν είναι απομονωμένος, αλλά είναι προϊόν μίας γόνιμης αλληλεπίδρασης με άλλους πολιτισμούς ιδιαίτερα της Εγγύς Ανατολής. Η παραδοσιακή ποίηση ήταν πολύ σημαντική για αυτές τις κοινωνίες.

Η ινδοευρωπαϊκή επική ποίηση περιέχει θέματα παραδοσιακής ιστορίας, γενεαλογίας, παγκόσμιας τάξης, αξιών και πολεμιστών. Υπάρχουν πολλές ομοιότητες σε ήρωες (χαρακτήρες και χαρακτηριστικό τους) και ιστορίες. Επίσης υπάρχουν ομοιότητες στον τρόπο διατύπωσης (στερεότυπες εκφράσεις, λογότυποι).

ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Η υπάρχουσα ινδοευρωπαϊκή παράδοση μεταλλάσσεται μέσα στο οικονομικό περιβάλλον των μεγάλων ανακτόρων. Τώρα καθορίζεται η ελληνική μυθολογία και η ελληνικότητά της. Το έπος δίνει έκφραση σε αυτή τη μυθολογία.

Οι ποιητές γίνονται επαγγελματίες και εξυμνούν τον ἄνακτα (wanax). Στην *Οδύσσεια*: Φήμιος Τερπιάδης, Δημόδοκος (πατρωνυμικά)

Φόρμιγξ, σαρκοφάγος Αγίας Τριάδας, από Εγγύς Ανατολή (; Όχι βέβαιο: μινωικοί, μυκηναϊκοί χρόνοι) σαν τη λύρα. Οργανο της επικής ποίησης.

ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ ΑΙΩΝΕΣ

Εποχή μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης και δεσμών με **Ανατολή** (αποικισμός της Μ.Ασίας).
ακολουθούν την κατάρρευση του μυκηναϊκού πολιτισμού. **ΤΟΤΕ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ Η ΚΟΙΝΗ
ΕΠΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.**

Πέντε στάδια στην γλωσσική ιστορία του έπους 1) **ινδοευρωπαϊκό**, 2) **προ-μυκηναϊκό
ελληνικό**, 3) **μυκηναϊκό ελληνικό (αχαϊκό)**, 4) **αιολικό ελληνικό**, 5) **ιωνικό ελληνικό**.

(***K.Dowden, κεφ.12, Η επική παράδοση στην Ελλάδα σ. 247, σημ. 19**): **ΝΑ ΔΙΑΒΑΣΕΤΕ
ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΑ ΜΑΖΙ ΜΕ ΟΛΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΥΤΟ**

*ίσως η **ιωνική** παράδοση συνέχισε μια προγενέστερη **αιολική** (Λέσβος; Janko, West)

διαλεκτολογικά

Αιολική διάλεκτος μιλιέται στη β. πλευρά της Δυτ. Ακτής της Μ.Ασίας, στη Λέσβο, Θεσσαλία και Βοιωτία (εκεί με πολλές επιρροές από διαλέκτους δυτικής Ελλάδας)

Η δωρική που φτάνει στην ηπειρωτική Ελλάδα μετά την πτώση της μυκηναϊκής κοινωνίας, **ΔΕΝ** παίζει ρόλο στη διαμόρφωση της επιικής γλώσσας.

Επίδραση από /σχέση με Ανατολή

Έπος του Γιλγαμές

Ο Όμηρος αντιπροσωπεύει την κορύφωση της ινδοευρωπαϊκής κληρονομιάς.

ΟΜΗΡΟΝ ΕΞ ΟΜΗΡΟΥ ΣΑΦΗΝΙΖΕΙΝ (ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ ΣΑΜΟΘΡΑΞ)

1. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ
2. ΘΕΪΚΗ ΑΡΧΗ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΑΟΙΔΟΣ (ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ)
3. ΤΟ ΘΕΜΑ (ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ) ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ
4. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (ΤΕΡΨΙΣ, ΚΛΕΟΣ)
5. Ο ΠΑΡΑΛΗΠΤΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΠΗ

ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

1) ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΟΣ:
Αργοναυτικά (Άργώ
πασιμέλουσα: Οδ.μ 69)

2) ΘΗΒΑΪΚΟΣ:
Οιδιπόδεια, Θηβαΐς
(Έπτα ἐπὶ Θήβας),
Έπίγονοι [Διομήδης γιος
Τυδέως]

3) Ηρακλής: Οίχαλίας
άλωσις, κατάβασις

4) Τιτανομαχία

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ/ΕΠΩΝ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Griffin, J. (1977). The epic cycle and the uniqueness of Homer. *Journal of Hellenic studies*, 97, 39-53.= Oxford readings 2001, 365-384

«δεν μπορώ να συγχωρήσω στους Έλληνες το ότι άφησαν να χαθούν τα υπόλοιπα ομηρικά έπη»

Wilamowitz

Γενικά έχουν θέματα ξένα προς την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, το θαυμαστό, το φανταστικό και το ρομαντικό.

Ο Ομηρος προτιμά ό,τι τέτοιο θέλει να πει, να το βάζει στο στόμα των ηρώων του, όχι να το πει άμεσα ο ίδιος (Αριστοτέλης, απ. 163).

Δεν υπάρχει ούτε ήρωας που δεν σκοτώνεται ή που δεν πληγώνεται (ενώ ο Αίας στην *Αιθιοπίδα* είναι) ούτε ο Αχ. τρώει ωμά κρέατα. Δεν λέγεται πουθενά ότι ο Αχιλλέας είναι άτρωτος ή αν και ώκύς δεν οφείλεται πουθενά σε κάποιον υπερφυσικό λόγο.

Δεν υπάρχουν εξωτικοί ήρωες όπως οι Αμαζόνες, ο Τήλεφος. Η ιστορία της ένωσης Πηλέα και Θέτιδος δεν αναφέρεται διότι έχει πολλά εξωπραγματικά-θαυμαστά στοιχεία. Όχι ότι δεν την ξέρει ο ποιητής της *Ιλιάδας* αλλά δεν θέλει να μιλά για περίεργες π.χ. μεταμορφώσεις. Η Οδύσσεια είναι πιο χαλαρή σε τέτοια θέματα.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Στα ομηρικά έπη υπάρχει θάνατος που κανείς δεν μπορεί να αποφύγει, ούτε να επιστρέψει από τον κόσμο των νεκρών (αντίθετα π.χ. Μένων αθάνατος). Αυτή είναι και η βασική αντίθεση των θνητών ηρώων από τους θεούς που είναι αθάνατοι και σε αυτό συνίσταται και η τραγικότητα.

Οι σχέσεις γονέων-παιδιών: ο επικό κύκλος έχει μια μανία για επεξεργασία και για περίπλοκες σχέσεις που επιφέρουν και περισσότερες ίντριγκες και επεισόδια μυθιστορηματικού τύπου. Στον Κύκλο ο ηρωισμός και ο ρεαλισμός απορρίπτονται προς χάριν μίας έντονης προτίμησης για «σαδιστικά πολύχρωμες σκηνές» (Griffin 378).

Επίσης τα κίνητρα των ηρώων είναι πάντα υψηλά, και αποκλείονται τα χαμηλά ανθρώπινα κίνητρα. Π.χ. κανείς ιλιαδικός ήρωας δεν σκέφτεται να μην πολεμήσει ή να βρει τρόπους να το αποφύγει (αντίθετα π.χ. Αχιλλέας, Οδυσσέας στα Κύπρια). Ακόμα και το ψάρεμα και το ψάρι είναι ανθηρωικά. Η εκδίκηση και ο δόλος αποκλείονται από τον ηρωικό κόσμο ενώ υπάρχουν στα έπη του Επικού Κύκλου. Η *διομήδειος ανάγκη* (σ.379).

Ακόμη και οι εχθροί Τρώες μπορεί να έχουν κάποια ελαττώματα (θρασύδειλοι, καυχηματίες, κυρίως παράτολμοι) αλλά δεν είναι τέρατα ή απατεώνες.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Οι ομηρικοί ήρωες όχι ότι είναι συντηρητικοί τύποι, αλλά ποτέ δεν παρουσιάζονται να απολαμβάνουν το φαγητό ή το σεξ. Τρώνε απλά ψητά κρέατα, δεν μεθούν (κυρίως Ιλ. 9.119-120), το φαγητό είναι δαίς είση, δηλαδή μοιράζεται σε ίσες μερίδες, και η έμφαση είναι στο τραγούδι και την απόλαυσή του και όχι στο φαγητό (Οδ. 9.5-12).

- 1) ἀλλ' ἐπεὶ ἀσάμην φρεσὶ λευγαλέησι πιθήσας, / ἢ οἴνω μεθύων, ἢ μ' ἔβλαψαν θεοὶ αὐτοί.
- 2) ἢ τοι μὲν τόδε καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν **ἀοιδοῦ**
τοιοῦδ' οἷος ὅδ' ἐστί, θεοῖς ἐναλίγκιος αὐδήν.
5 οὐ γὰρ ἐγὼ γέ τί φημι τέλος **χαριέστερον** εἶναι
ἢ ὅτ' **εὐφροσύνη** μὲν ἔχη κάτα δῆμον ἅπαντα,
δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται ἀοιδοῦ
ἥμενοι ἐξείης, παρὰ δὲ πλήθωσι τράπεζαι
σίτου καὶ κρειῶν, μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσω
10 οἶνοχόος φορέησι καὶ ἐγχεΐη δεπάεσσι·
τοῦτό τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἴδεται εἶναι.

μτφρ. του χωρίου της Οδύσσειας

ωραίο πράγματι ν' ακούς έναν καλό αοιδό,
όπως αυτός εδώ, με θεία θα 'λεγες φωνή.
Κι ομολογώ, **απόλαυση** άλλη δεν υπάρχει πιο χαριτωμένη,
απ' όταν σμίγει ο κόσμος όλος σ' ευφροσύνη: στην αίθουσα
οι καλεσμένοι, καθισμένοι στη σειρά, ακούν τον αοιδό
προσηλωμένοι, και τα τραπέζια εκεί μπροστά γεμάτα
ψωμί και κρέας· ο οινοχόος να τραβά απ' τον κρατήρα
10. το κρασί και να περνά, να το κερνά στις κούπες.

ενώ στον Επικό Κύκλο...

**οἶνόν τοι Μενέλαε θεοὶ ποίησαν ἄριστον
θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας**

Κύπρια απ. 13

ΔΙΑΦΟΡΕΣ, ΘΕΟΙ ΚΑΙ ΘΝΗΤΟΙ

Κάθαρση δολοφόνων υπάρχει στην *Αιθιοπίδα*, ίσως από επίδραση των Δελφών, όχι στον Όμηρο.

Το πιο καλό π.χ. αυτής της διαφοράς είναι από το προοίμιον της Ιλιάδος **Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή**, ενώ στα Κύπρια δίνεται αναλυτικά ποια είναι αυτή η **βουλή** (: σχέδιο): ο υπερπληθυσμός της γης και η μείωσή του μέσω του τρωικού πολέμου (άρα υπάρχει εδώ ένας εξορθολογισμός μάλλον επιφανειακός).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: τα άλλα έπη εκτός της *Ιλιάδος* και της *Οδύσσειας* είναι διαφορετικά από αυτά, σε ιδέες και εμφάσεις (τερατικό, υπερφυσικό, πιο ρεαλιστικό και μυθιστορηματικό).

άρα η παλιά άποψη ότι η Ιλιάδα είναι απλώς ένα ακόμα τμήμα του Επικού Κύκλου, ένα ακόμα **κυκλικόν ποίημα** είναι απλουστευτική. Υπάρχει ένα ηρωικό μέγεθος στην Ιλιάδα, μια άλλη τραγική στάση απέναντι στην θνητότητα Και αυτή η σύγκριση αναδεικνύει την υπεροχή της και τη μοναδικότητά της,.

Επικός Κύκλος (τι είναι) Άλλα επικά ποιήματα που προϋπήρχαν των ομηρικών επών.

)

Σώζεται το περιεχόμενο αυτών επών από περιλήψεις του Πρόκλου, νεοπλατωνιστή φιλοσόφου, 5^{ος} αι.μ.Χ. στο έργο του *Χρηστομάθεια*

West, M. L. (2013). *The Epic Cycle: A Commentary on the Lost Troy Epics*. Oxford University Press.

Burgess, J. S. (2001). *The tradition of the Trojan War in Homer and the epic cycle*. JHU Press

Griffin, J. (1977). The epic cycle and the uniqueness of Homer. *Journal of Hellenic studies*, 97, 39-53.= Oxford readings 2001, 365-384

West, M. L. (Ed.). (2003). *Greek epic fragments from the seventh to the fifth centuries BC* (Vol. 497). Loeb Classical Library.

~~Bernabé, A. 1996. *Poetae Epici Graeci: Testimonia et Fragmenta. Pars I*~~

ΕΠΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ, ΠΟΙΑ ΕΊΝΑΙ ΤΑ ΚΥΚΛΙΚΑ ΕΠΗ ΕΚΤΟΣ ΙΛΙΑΔΟΣ ΚΑΙ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Κύπρια (Στασίνοσ ή Ηγησίας): 11 βιβλία. Ο γάμος Πηλέα και Θέτιδος, Κρίσις Πάριδος, αρπαγή Ελένης, Διόσκουροι, Παλαμήδης, τα εν Αυλίδι, Κάλχας, Τευθρανίας άλωσις, γάμος Αχιλλέα στην Σκύρο, θεραπεία Τήλεφου που τους οδηγεί στην Τροία. Τένεδος και Φιλοκτήτης που μένει στην Λήμνο. Αποβίβαση στην Τροία (Πρωτεσίλαος). Και ο Αχιλλέας εκστρατεύει και σκοτώνει Τήλεφο. Λάφυρό του η Βρισηίς, ο Οδυσσέας προκαλεί θάνατο Παλαμήδη. Κατάλογος συμμάχων Τρώων.

ΙΛΙΑΣ

Κύκλος (συνέχεια) ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΙΛΙΑΔΑ

• **Αΐθιοπίς (Αρκτίνος Μιλήσιος): 5 βιβλία. Από τέλος Ιλιάδας έως θάνατο Αχιλλέα.** Η δράση της Αμαζόνας Πενθεσίλειας σύμμαχος των Τρώων, που τελικώς σκοτώνει ο Αχιλλέας. Ψόγος Θερσίτη προς Αχιλλέα που τον σκοτώνει. Εξαγνισμός φόνου στην Λέσβο. Μέμνων ο Αιθίοψ που σκοτώνει Αντίλοχο και μετά σκοτώνεται από Αχιλλέα. Ηώς πετυχαίνει την αθανασία του γιου της. Εισβολή Αχιλλέα στην Τροία και φόνος του από Πάρη και Απόλλωνα, μάχη γύρω από το πτώμα του (Οδυσσέας και Αΐας). Θρήνος Θέτιδος και Μουσών πυρά και μεταφορά του στη Λεύκη. Επιτάφιοι αγώνες, καβγάς Οδυσσέα και Αΐαντα για τα όπλα Αχιλλέα. ΠΟΛΛΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΕΠΟΜΕΝΩΣ ΘΥΜΙΖΟΥΝ ΙΛΙΑΔΑ

Κύκλος (συνέχεια)

• **Μικρά Ίλιάς (Λέσχης Μυτιληναίος): 4 βιβλία. Από το θάνατο Αχιλλέα έως την άλωση Τροίας.** Ο Οδυσσέας κερδίζει όπλα Αχιλλέα έναντι Αίαντα. Αυτοκτονία Αίαντα για λόγους τιμής. Ο μάντης Έλενος προφητεύει για Φιλοκτήτη, που έρχεται πίσω και σκοτώνει Πάρη σε μονομαχία. Ο Μενέλαος τον ακρωτηριάζει. Γάμος Δηίφοβου και Ελένης. Ο Οδυσσέας φέρνει τον γιο του Αχιλλέα, τον Νεοπτόλεμο από την Σκύρο, εμφανίζεται και το φάντασμα του Αχιλλέα. **Δούρειος Ίππος**, κρυφή είσοδος μεταμφιεσμένου Οδυσσέα στην Τροία, αναγνώρισή του από Ελένη που συνωμοτεί μαζί του. Οδυσσέας και Διομήδης κλέβουν το Παλλάδιον. Κάψιμο ελληνικού στρατοπέδου από Έλληνες που αναχωρούν σε Τένεδο και είσοδος του Δούρειου Ίππου στην Τροία από τους Τρώες που νομίζουν ότι τελείωσε η πολιορκία. **ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΙ ΚΑΠΟΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ (π.χ. Δούρειος Ίππος στο προοίμιο και στη Σχερία, αναγνώριση Ελένης στη δ)**

Κύκλος (συνέχεια)

•Ίλιου Πέρσις (Αρκτίνος), 2 βιβλία: φίδια σκοτώνουν το μάντη Λαοκόωντα, Αινείας αποσύρεται στην Ίδη. Ο Σίνων ανάβει φρυκτωρίες και ειδοποιεί τον στόλο, οι Έλληνες εισβάλλουν στην Τροία. Φόνος Πρίαμου από Νεοπτόλεμο στον βωμό Ερκείου Δία, Μενέλαος παίρνει πίσω Ελένη, σφαγή Πολυξένης στον τάφο Αχιλλέα, ο Οδυσσέας σκοτώνει τον Αστυάνακτα, ο Νεοπτόλεμος παίρνει την Ανδρομάχη. **Η Αθηνά σχεδιάζει την καταστροφή Αχαιών στη θάλασσα.**

•κάποια από αυτά τα θεματικά στοιχεία τα βρίσκουμε στην γ

Κύκλος (συνέχεια)

• **Νόστοι (Αγίας Τροιζήνιος), 5 βιβλία:** καβγάς Αγαμέμνονα και Μενέλαου για τον νόστο, χωρίζουν οι δρόμοι τους. Ο Αγαμέμνων μένει πίσω για να κατευνάσει την Αθηνά. Διομήδης και Νέστωρ φτάνουν σώοι στην πατρίδα τους. Αίας Λοκρός, του Οιλέα σκοτώνεται σε τρικυμία. Ο Νεοπτόλεμος πεζός στην πατρίδα του, συναντά Οδυσσέα στην Μαρώνεια Θράκης όταν εκείνος έθαβε τον Φοίνικα και γυρνά σε Πηλέα. Δολοφονία Αγαμέμνονα στο Άργος, Ορέστης και Πυλάδης παίρνουν εκδίκηση. Ο Μενέλαος με Ελένη φτάνει στην Σπάρτη

ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ (περιγραφή Νόστων από Νέστορα στη γ και Μενέλαο στη δ)

Ὀδύσσεια

**12 ραψωδίες εξωτερικός νόστος, 12 εσωτερικός (Ιθάκη).
οι 1-4 Τηλεμάχεια (δράση του γιου Τηλέμαχου)
από ε ο Οδυσσέας
(θα επανέλθουμε στο θέμα της δομής του έπους)
Μεταπολεμικό έπος**

Κύκλος (συνέχεια)

• **Τηλεγονεία (Ευγάμμων Κυρηναίος), 2 βιβλία:** κηδεία μνηστήρων, Οδυσσέας προσεύχεται στις Νύμφες και πάει στην Ήλιδα, φιλοξενία του από Πολύξενο (κρατήρ δώρο). Ιθάκη, θυσίες και μετά στους Θεσπρωτούς, γάμος με βασίλισσά τους Καλλιδίκη, γιο τους Πολυποίτης. Επιστροφή στην Ιθάκη, ο Τηλέγονος (γιος του από Κίρκη) τον αναζητεί, ρημάζει τη χώρα και τελικώς σκοτώνει τον Οδυσσέα κατά λάθος, τον κηδεύει και μαζί με Πηνελόπη και Τηλέμαχο πηγαίνουν στην Κίρκη που τους κάνει αθάνατους.

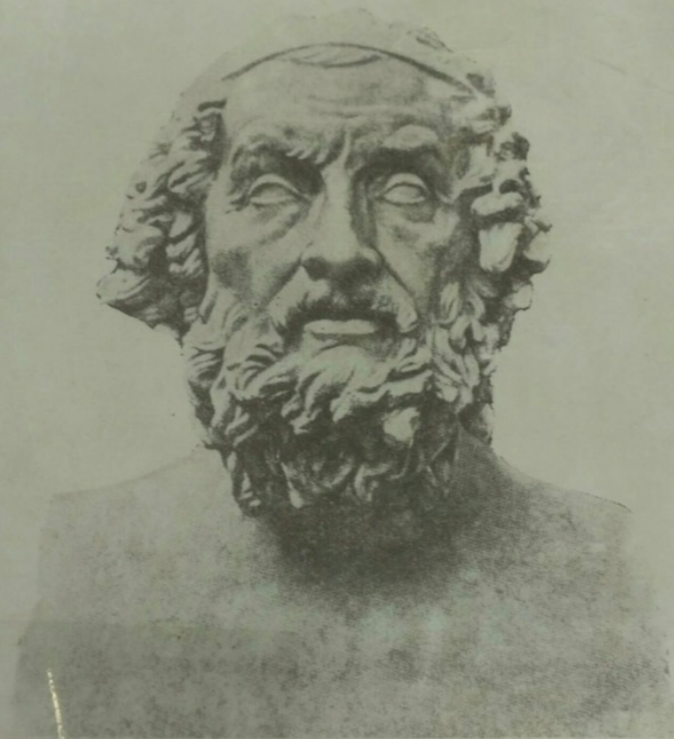
**Τσοπανάκης Αγ. Εισαγωγή στον Όμηρο , Θεσσαλονίκη 1983 (4^η
διορθωμένη έκδοση), σσ.7-27**

μια καλή βιβλιογραφία

ΑΓΑΠΗΤΟΣ Γ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

4. ΕΚΔΟΣΗ ΔΙΟΡΘΩΜΕΝΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΑΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1983

βιβλιογραφία για την ΕΠΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ και γενικά για το έπος:

**KEN DOWDEN, κεφ. 12, Η επική
παράδοση στην Ελλάδα, 242-263
στο CAMBRIDGE COMPANION
διαβάζουμε κυρίως σσ.258 κ.ε. και τώρα
260 κ.εξ.**

Χ, αλλά υπήρχε μια ιστορία στα κύκλια έπη σχετικά με το πώς έπιασε και σκότωσε τον γιο του Πριάμου Τρώιλο, παρόλο που εκείνος κάλπαζε με το άλογό του (ο θάνατος του εξιστορούνταν στα *Κύπρια*).

Ο Όμηρος διέθετε ένα δικό του ύφος που τον ξεχώριζε από τα κύκλια και τα παρόμοια έπη, όπως έχει δείξει ο Jasper Griffin⁵⁵. Εκτός του ότι η αφήγηση του Οδυσσέα στον Αλκίνοο γίνεται σε πρώτο πρόσωπο (ραψωδίες ι-μ), ο Όμηρος υιοθετεί έναν ρεαλισμό που αποκλείει το μαγικό και το φανταστικό στοιχείο – δεν του ταιριάζουν οι δεκαεπτά χρησμοί και προφητείες των κύκλιων επών. Το φανταστικό στοιχείο δεν αποτελεί μια νέα περίπτωση παρακμής στη μεθομηρική παράδοση, αλλά απεναντίας, όπως απέδειξε ο Griffin, κάτι από το οποίο ο Όμηρος θέλησε να αποστασιοποιηθεί. Στα κύκλια έπη ο Αίαντας και ο Αχιλλέας μπορούν και είναι άτρωτοι, ενώ στην *Αιθιοπίδα* ο Μέμνωνας μπορεί και γίνεται αθάνατος, ο δε Αχιλλέας αποκτά την ηγεμονία της Λευκής Νήσου. Και ο Τυδέας, σε ένα θηβαϊκό έπος, θα μπορούσε να είχε κερδίσει την αθανασία που έφερνε από τον ουρανό μαζί της η Αθηνά, αν δεν της προκαλούσε αηδία τρώγοντας τα μυαλά του εχθρού του, του Μελανίππου. Ο Λυγκέας μπορεί και έχει υπεράνθρωπη όραση και ο Αχιλλέας υπεράνθρωπη ταχύτητα. Όμως, στην *Ιλιάδα* τον Αχιλλέα τον ανατρέφει ένας άνθρωπος, ο Φοίνικας, και όχι κάποιο τέρας (ο Κένταυρος Χείρωνας αναφέρεται ελάχιστα στον στίχο Λ 832), ενώ ο Όμηρος προσπερνά τα προβλήματα του γάμου του Πηλέα με τη Θέτιδα, και συγκεκριμένα την ικανότητά της να αλλάζει μορφή. Μόνο για μια στιγμή αλλοιώνεται αυτή η εικόνα, όταν το άλογο του Αχιλλέα αποκτά φωνή (Τ 404-23), επεισόδιο που είναι περίεργο και παράταιρο. Οι νύξεις σχετικά με τον σεξουαλικό πόθο του Αχιλλέα για την Αμαζόνα Πενθεσίλεια τη στιγμή που τη σκοτώνει ή η δειλία του Οδυσσέα όταν σπέρνει αλάτι, παριστάνοντας τον τρελό για να αποφύγει τους κινδύνους του πολέμου, ή η απερίφραστη βλασφημία του Καπανέα, του υβριστή των θεών τον οποίο κατακεραύνωσε ο Δίας στη Θήβα – όλα αυτά είναι στοιχεία που ανήκουν στα κύκλια έπη και δεν ταιριάζουν στο ύφος που επέλεξε ο Όμηρος.

Με βάση τα ελάχιστα που επιβίωσαν από τα εν λόγω έπη, ο Griffin επισημαίνει κάποιες υφολογικές διαφορές. Στον γρήγορο ρυθμό τους μοιάζει να οφείλεται το τραχύ και κοινότοπο ύφος τους⁵⁶. Ένας μεταγενέστερος ποιητής εκφράζει την αποστροφή του για «αυτούς τους κύκλιους ποιητές που λένε *αὐτὰρ ἔπειτα* («και μετά»)»⁵⁷, χαρακτηριστικό που σχολιάζει ο Griffin σε ένα απόσπασμα της *Θηβαϊδος*:

55. Griffin (1977), ιδίως 48-52.

56. Βλ. Burgess (2001) 146· Griffin (1977) 51· Bravo (2001) 79 – που θεωρεί ιδιαίτερα γρήγορη τη *Μικράν Ιλιάδα*.

57. Το *αὐτὰρ με* τη σημασία «και» είναι πολύ αρχαϊκό και ανήκει στο «αχαϊκό» στρώμα του επικού λεξιλογίου. Οφείλουμε να αναφέρουμε ότι ο Όμηρος το χρησιμοποιεί πάρα πολύ –

Ἐκτορα στη ραψωδία
 ἰς ἐπίασε και σκότωσε
 ὁ ἀλόγος του (ο θάνα-

ιση με τα κύκλια και
 υ ὅτι η αφήγηση του
 ; ι-μ), ο Όμηρος υπο-
 ὁ στοιχείο – δεν του
 επών. Το φανταστι-
 θομηρική παράδοση,
 ν επιλέγει ο Όμηρος
 ωτοι, ενώ στην Αιθι-
 ιποκτά την ηγεμονία
 ούσε να είχε κερδίσει
 δεν της προκαλούσε
 ι. Ο Λυγκέας μπορεί
 χύτητα. Όμως, στην
 και όχι κάποιο τέρας
 νώ ο Όμηρος αφήνει
 .δα, και συγκεκριμέ-
 αλλοιώνεται αυτή η
 επεισόδιο που είναι
 ὄθο του Αχιλλέα για
 α του Οδυσσέα ὅταν
 κινδύνους του πολέ-
 ν θεών που κατατρό-
 ροιού που συνέκρινε

αὐτὰρ ὁ διογενὴς ἦρως ξανθὸς Πολυνείκης
 πρῶτα μὲν Οἰδιπόδι καλὴν παρέθηκε τράπεζαν
 ἀργυρέην Κάδμοιο θεόφρονος· αὐτὰρ ἔπειτα
 χρύσειον ἔμπλησεν καλὸν δέπας ἡδέος οἴνου.
 αὐτὰρ ὃ γ' ὥς φράσθη παρακείμενα πατρὸς ἑοῖο
 τιμήντα γέρα, μέγα οἱ κακὸν ἔμπεσε θυμῷ,
 αἶψα δὲ παισὶν ἐοῖσιν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἐπαρὰς
 ἀργαλέας ἤρατο· θοὴν δ' οὐ λάνθαν' Ἑρινύν...

Όμως, παρά την επινοητικότητα και το καλό αισθητήριο του Griffin, είναι δύσκολο να
 κρίνουμε το ύφος ενός ποιήματος από τέτοια αποσπασματικά υπολείμματα (ὅπως ομο-
 λογεί και ο Griffin (1977) 52) και δεν παύει να ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος της υποκει-
 μενικότητας. Το σχόλιο του Griffin για ένα χωρίο των *Κυπρίων* ὅτι «ο κατάλογος των
 λαλουδιῶν είναι υπερβολικά μακρὺς»⁵⁸ είναι ανησυχητικός και μπορεί να προκαλέσει
 προβλήματα για τον *Νηῶν κατάλογον* ἢ τον κατάλογο των νυμφῶν στο Σ 39-48⁵⁹:

εἶματα μὲν χροὶ ἔστο τά οἱ Χάριτες τε καὶ Ὕραι
 ποίησαν καὶ ἔβαψαν ἐν ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
 οἷα φοροῦσ' ὦραι, ἔν τε κρόκῳ ἔν θ' ὑακίνθῳ
 ἔν τε ἴῳ θαλέθοντι ρόδου τ' ἐνὶ ἄνθει καλῷ
 ἡδέϊ νεκταρέῳ, ἔν τ' ἀμβροσίαις καλύκεσσιν
 αἶθεσι⁶⁰ ναρκίσσου καλλιρρόου δ' οἷα Ἀφροδίτη
 ὦραις παντοίαις τεθυωμένα εἶματα ἔστο.

(Κύπρια, ραψ. 1, ἀπόσπ. 4 Bernabé)

Οἱ ἐν λόνῳ ποιητὲς ἔκαναν διαφοροετικές επιλογές και μολονότι δεν ἔφταναν το με

Οι αρνητικές κρίσεις του Αριστοτέλη για τα *Κύκλια έπη*

Κεφ.8 Πρέπει να έχει ενότητα ο μύθος και όχι να αφορά έναν άνθρωπο. Όσοι ποιητές δημιούργησαν μία *Ηρακλήίδα* και *Θησηίδα* αποτυγχάνουν γιατί δεν έχουν ενότητα στην υπόθεση. Και σε αυτό διαφέρει ο Όμηρος έτσι έκανε την *Οδύσσεια* όχι με το να πει όλα όσα έγιναν για τον Οδυσσέα ...

Κεφ.23 αντίστοιχα δεν έγραψε το σύνολο του πολέμου αλλά χωρίζοντας ένα μέρος, χρησιμοποιεί πολλά από αυτά ως επεισόδια (π.χ. Κατάλογος νηών) Ενώ οι άλλοι ποιητές αναφέρονται σε έναν ήρωα ή σε ένα χρόνο ή σε μια αλλά πολυμερή πράξη, όπως ο ποιήσας τα *Κύπρια* και την *Μικρά Ιλιάδα* . **Γι αυτό από την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια* γίνεται μία τραγωδία**, ενώ από τα άλλα όπως τα *Κύπρια* πολλές, από τη *Μ. Ιλιάδα* 8 και πάνω, όπλων κρίσις, ***Φιλοκτήτης, Νεοπτόλεμος, Ευρύπυλος, πτωχεία, Λάκαιναι, Ιλίου Πέρσις, απόπλους, Σίνων, Τρωάδαι.***

Ανοικτό μοντέλο έπους;

ένας πιθανός ορισμός

• έπη είναι σπουδαίες αφηγήσεις για πρόσωπα-πρότυπα, τις οποίες αρχικά ερμήνευαν εξειδικευμένοι τραγουδιστές ως **υπεραφηγήσεις** που υπερέχουν σε έκταση, εκφραστικές δυνατότητες και σπουδαιότητα του περιεχομένου έναντι άλλων αφηγήσεων και λειτουργούν ως μέσο προβολής της ταυτότητας μέσα στην παραδοσιακή κοινότητα ή ομάδα που υποδέχεται αυτά τα έπη (Lauri Honko).

Η ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥ ΕΙΔΟΥΣ

Ειδολογική ταυτότητα
ως εργαλείο για
αποτελεσματική
ανάγνωση, άρα
χρήζει ενός ορισμού.

Κάθε μακροσκελής
αφηγηματική φόρμα
ΔΕΝ είναι έπος.

Άλλα σωζόμενα **επικά** ποιήματα της αρχαϊκής εποχής (π.χ. Dowden 248 κ.ε.)

Ομηρικοί ύμνοι:

συλλογή 33 εξαμετρικών
ποιημάτων, από τον 7^ο
έως τον 2^ο περίπου
αι.π.Χ. Ισως
συγκεντρώνονται κατά
τον 3^ο αι.π.Χ.

Ο Θουκυδίδης ονομάζει
προοίμιον τον Ύμνο στον
Απόλλωνα.

Θρησκευτικά τραγούδια
που εξυμνούν τον
τιμώμενο θεό και
αφηγούνται περιστατικά
από τη βιογραφία του.

**Αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ
ἄλλης μνήσομ' ἀοιδῆς**

Ομηρικοί ύμνοι

Διαφορετική
έκταση (από
περ.200 έως
580 στίχους,
αλλά και πολύ
σύντομοι από
3 έως 59).

Έχουν χάρη,
χιούμορ και
πόνο

σχέση
θεών και
ανθρώπων

Ένα παράδειγμα ὕμνος εἰς Ἀφροδίτην

Μετάφραση

Τὴν σεβαστή, τὴν χρυσοστέφανη, ὁμορphen Ἀφροδίτη
θα ὑμνήσω, ποὺ διαφεντεύει τὰ ὄχυρά τῆς Κύπρου
τῆς θαλασσινῆς, ἐκεῖ ποὺ τὸ ὑγρὸ φύσημα
τοῦ Ζεφύρου τὴν ἔφερε πάνω στὸ κύμα
τῆς πολύφλοισβης θαλάσσης μέσα σὲ ἀφρὸν ἀνάλαφρο.
Κι οἱ ὦρες οἱ χρυσοστεφάνωτες τὴν δέχτηκαν
χαρούμενα, φορέματα τῆς φόρεσαν ἀθάνατα

καὶ στὸ κεφάλι τῆς τὸ θεϊκὸ καλοφτιαγμένο ἔβαλαν
στεφάνι, ὁμορφο καὶ χρυσό, καὶ στὰ τρυπημένα τῆς
αὐτιά ἐνώτια ἀπὸ χρυσὸ πολὺτιμο καὶ ὀρειχάλκο, 9
καὶ στὸν ἀπαλὸ λαιμὸ τῆς καὶ τὰ ὀλόλευκά τῆς στήθη
ἔβαλαν χρυσὰ στολίδια, ὅπως ἐκεῖνα ποὺ οἱ ἴδιες
οἱ χρυσοστέφανες ἔβαλαν ὦρες, ὅταν πῆγαιναν
στὸν ὁμορφο χορὸ τῶν θεῶν στὸ παλάτι τοῦ πατέρα.
Κι ἀφοῦ στόλισαν τὸ σῶμα τῆς μὲ ὅλα τὰ στολίδια
τὴν ἔφεραν στοὺς θεοὺς. Κι αὐτοὶ μόλις τὴν εἶδαν 15
τὴν καλωσόριζαν, τῆς ἀπλώσαν τὸ χέρι, καὶ ὁ καθένας
εὐχόταν σύζυγο σπίτι του νὰ τὴν πάρει,
θαυμάζοντας τὴν ὁμορφιά τῆς ἰσοστέφανης Κυθέρειας.
Χαίρε γλυκομλούσα ὁμορφομάτα,
καὶ δώσε νὰ κερδίσω
νίκη στὸν ἀγῶνα καὶ στόλισε τὸ ἄσμα μου 20
καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλον ὕμνο θὰ σοῦ γράψω.

Σχόλια

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν παρόντα ὕμνο, στὴν συλλογὴ τῶν Ὀμηρικῶν
ὕμνων ὑπάρχουν ἄλλοι δύο ἀφιερωμένοι στὴν Ἀφροδίτη, ὁ
ὑπ' ἀριθμ. Χ μὲ 6 μόνο στίχους καὶ ὁ μεγάλος V μὲ 293 στί-
χους. Καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς, βλ. Α. Βοσκόζ, *Ἀρχαία Κυπριακὴ*
Γραμματεία, τ. 1 *Ποίηση ἐπικὴ λυρική δραματική*, Λευκωσία
1995, σσ. 68-89, 192-211 καὶ 307-350 μὲ εἰσαγωγὴ, κείμενο-με-
τάφραση καὶ σχόλια.

στ. 5: Οἱ ὦρες ἦσαν θεότητες σχετιζέες μὲ τὴν τάξη τοῦ κόσ-
μου καὶ τῆς φύσεως, κατὰ τὸν Ἡσίοδο (*Θεογ.* 901-2) κόρες
τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος. Θεωροῦνται πνεύματα τῆς ζωῆς
καὶ τῆς βλάστησης ποὺ ἐνσωματώθηκαν στὸ πάνθεον τοῦ
ἔπους, ἐνῶ στὴν λειτουργία τους μοιάζουν μὲ τῆς Χάριτες. Βλ.
Kirk (1990) ad E 749-52.

στ. 5-13: Ἡ σκηνὴ στολισμοῦ τῆς Ἀφροδίτης εἶναι μιὰ
ἀπὸ τῆς τυπικῆς σκηνῆς τῆς ἐπικῆς ποιήσεως καὶ ὑπάρχει
στὴν *Ιλ.* (Ξ 165-186 γιὰ τὴν Ἥρα), στὴν *Ὀδ.* (θ 362-6 γιὰ τὴν
Ἀφροδίτη, ο 192-5 γιὰ τὴν Πηνελόπη, ψ 153-163 γιὰ τὸν

Ὀδυσσεά), στὰ *Κύπρια* (ἀπ. 4
στοὺς Ὀμ. ὕμν. (V 58-65 γιὰ τὴν Ἥρα
585 γιὰ τὴν Πανδώρα), στὰ *Ἑρμ.*
καὶ πάλι).

στ. 12: Τὸ κοσμεῖσθην εἶναι
σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο οἱ ὦρες ἦσαν
πράγμα ποὺ ἴσως ἀντιστοιχεῖ στὴν
σὲ δύο ἐποχές: χειμῶνα καὶ καλοκαίρι.
ἀναφέρει τρεῖς ὦρες, τῆς Εὐνομίας
902). Ἀκόμη καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ
ἀγάλματα (χειμῶνα καὶ καλοκαίρι)
περάσματα. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸ
ἀντιστοιχεῖ πρὸς πληθυντικὸ, ὅπως
πτώσεις (π.χ. ὕμν. *Εἰς Ἀπόλλ.* 456).
Sikes (1980) 374 5 καὶ Càssola (1999)

στ. 18: Σύμφωνα μὲ τὸν μῦθο ἡ
τὸν ἄφρο ποὺ δημιουργήθηκε, ὅταν
λασσα τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ
στὰ Κύθηρα (ἐξ οὗ Κυθέρεια) καὶ ὁ
3 Ζέφυρος) τὴν μετέφερε στὴν Κίπρον
ἀναδύθηκε ἀπὸ τὴν θάλασσα. Ἀπὸ
στῆκε Ἀφροδίτη (βλ. Πλάτ., *Κρατ.* 4
θετο ποὺ ὑπάρχει ἤδη στὸν Ἡσίοδ., ἐ
χρησιμοποιεῖται συχνά. Στὸν Ὀμ.
Ἀφροδίτης ἀναφέρεται ἡ Διώνη, τῇ
ὅμως ὡς μητέρα τῆς Ἀφροδίτης) στὴν

VII. Εἰς Διώνην

Ἀμφὶ Διώνυσον Σεμέλης ἐρατοῦς
μνήσομαι, ὡς ἐφάνη παρὰ τὴν αἴαν
ἀκτὴ ἐπὶ προβλήτι νειήνῃ ἀνδρὶ
πρωθήβῃ· καλαὶ δὲ περισκελίσαντες
κυανέαι, φάρος δὲ περὶ στήθεσσιν

Αλλα αρχαϊκά έπη: Ησίοδος

ο άλλος κόσμος του Ησίοδου, ο κόσμος των αγροτών, του μόχθου, της εργασίας (τελειως διαφορετικός από των επικών ηρώων)

ΠΡΒΛ. την άποψη ότι η *Ιλιάδα* είναι για τους Σπαρτιάτες και ο Ησίοδος για τους είλωτες (Πλούτ. *Σπαρτ.αποφθέγματα* 223^α)

ΤΙ ΑΠΌ ΑΥΤΆ ΤΑ ΧΑΜΗΛΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΤΟ ΟΜΗΡΙΚΟ ΕΠΟΣ;

Ανοχή στις κατώτερες ομάδες και παρομοιώσεις ως εκτονώσεις του αριστοκρατικού ιδεώδους

ΗΣΙΟΔΟΣ

ΘΕΟΓΟΝΙΑ

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΚΑΛΩΣ
ΧΕΙΡΩΝΟΣ ΥΠΟΘΗΚΑΙ
ΜΕΛΑΜΠΟΔΕΙΑ

ΧΕΙΡΩΝΟΣ ΥΠΟΘΗΚΑΙ

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

Διαβάζουμε αρχή της Θεογονίας (Υμνος στις Μούσες)

ἐκείνῃ εὐδοίῃ,
 ὅρα = ζᾶθεόν τε,
 ἐπὶ ἀπαλοῖσιν
 ἐκ Κρονίωνος·
 ἐκ Περμησσοῖο
 ἔκαστος
 ἀφ' ἑαυτοῦ,
 οὐκ ἐκ κοινῆς.
 ἐκ πολλῶ
 ἐκ δὲ
 ἐκ τῆς Ἡρῆς
 ἐκ τῆς Ἥρας
 ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς
 ἐκ τῆς Ἀφροδίτης
 ἐκ τῆς Διώνης
 ἐκ τῆς Λητώ

10

Από τις Ελικωνιάδες Μούσες το τραγούδι ας αρχίσουμε,
 που του Ελικώνα⁸ το βουνό κατέχουν, το μεγάλο και
 πανίερο,
 κι από την κρήνη γύρω τη μενεξεδιά με πόδια απαλά
 χορεύουν και το βωμό του παντοδύναμου του γιου του
 Κρόνου.
 Κι αφού το τρυφερό τους σώμα λούσουν στην πηγή
 του Περμησσοῦ⁹ ή του Αλόγου¹⁰ ή του πανιέρου Ολμειού¹¹,
 στήνουν χορούς στο πιο ψηλό σημείο του Ελικώνα,
 ωραίους, θελκτικούς, ζωηρά κινώντας με τα πόδια τους.
 Από δω πέρα ορμούνε με πολλή ομίχλη καλυμμένες
 και προχωρούν μες τη νύχτα κι αφήνουνε περικαλλή
 φωνή¹²,
 το Δία υμνώντας που βαστά αιγίδα και τη σεβάσμια Ἥρα,
 την Αργίτισσα¹³, που πάνω σε πέδιλα χρυσά πατά¹⁴,
 και του αιγιδοφόρου Δία την κόρη, την Αθηνά την
 αστραπόματη,
 το Φοῖβο¹⁵ Απόλλωνα, την Ἄρτεμη που χύνει βέλη,
 τον Ποσειδῶνα που τη γη κυκλώνει¹⁶ και σείει¹⁷,
 τη σεβαστή τη Θέμιδα, την Αφροδίτη με το γοργό το
 βλέμμα¹⁸,
 τη χρυσοστέφανη Ἥβη¹⁹, την ωραία Διώνη²⁰,
 τη Λητώ και τον Ιαπετό, το δολοπλόχο Κρόνο,

την Αυγή, το μέγα ἥλιο και τη λαμπρή Σελήνην,
την καὶ Νύχτα μέλαιναν

20

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων.

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων.

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων.

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων.

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

καὶ πάντας τοὺς ἐόντων,

30

την Αυγή, το μέγα ἥλιο και τη λαμπρή Σελήνη,
τη Γαία, τον Ωκεανό το μέγα και τη μαύρη Νύχτα
και των υπόλοιπων αθάνατων θεών το ιερό το γένος των
αιώνιων.

Αυτές δίδαξαν κάποτε στον Ησίοδο²¹ το ωραίο τραγούδι,
καθώς τ' αρνιά του ποιμάινε απ' τον πανιέρο Ελικώνα
κάτω²².

Τούτο τα λόγια πρώτα απ' όλα μου είπανε οι θεές,
οι Ολυμπιάδες Μούσες, κόρες του Δία που βαστά αιγίδα:
«Ποιμένες της υπαίθρου, κακές ντροπές, στομάχια σκέτα,
γνωρίζουμε να λέμε ψέματα πολλά, με την

πραγματικότητα όμοια,

μα ξέρουμε, σαν θέλουμε, να ψάλλουμε κι αλήθειες²³».

Έτσι είπαν του μεγάλου Δία οι κόρες με τον τέλειο λόγο
και μου 'δωσαν σκήπτρο, κόβοντας δάφνης πολύβλαστης
κλωνί²⁴,

θαυμάσιο. Θεόπνευστη φωνή φύσηξαν μέσα μου,
για να υμνώ όσα στο μέλλον θα συμβούν κι όσα στο
παρελθόν γινήκανε²⁵.

Και με προέτρεψαν να υμνώ των μακαρίων θεών το γένος
των αιώνιων

κι αυτές τις ίδιες πρώτα κι ύστατα πάντοτε να ψάλλω.

Μα τι το όφελος να λέω αυτά για τη βαλανιδιά ή για την
πέτρα²⁶;

Ε! συ²⁷, από τις Μούσες αρχή ας κάνουμε, που υμνούν
και τέρπουν του Δία, του πατέρα, το μέγα νου μέσα στον
Όλυμπο²⁸,

καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἐόντων,
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ῥέει αὐδῶν
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν δώματων πατρὸς 40
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν λαοῦν
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν Ὀλύμπου
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ὅσων εἰῆσαι
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν αἰοδῶν
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν αἰετῶν ἐκτεν,
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἰών
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν καὶ ἀνδρῶν,
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τῶν αἰοδῶν,
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν μέγιστος
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν Γιγάντων 50
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν Ὀλύμπου
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν.
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν
 καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν,

και για τα τωρινά, τα μέλλοντα, τα περασμένα λεν,
 με μια φωνή μιλώντας. Ρέει ακάματα η φωνή αυτών
 γλυκιά απ' το στόμα. Γελούν τα δώματα του Δία,
 του πατέρα, του βαρύβροντου, καθώς σκορπά λεπτή σαν
 κρίνο
 η φωνή των θεαινών, και ηχεί η κορφή του χιονισμένου
 Ολύμπου
 και των αθάνατων τα δώματα. Κι αυτές αθάνατη αφήνουνε
 φωνή
 και πρώτα των σεβαστών θεών το γένος υμνούν με το
 τραγούδι τους,
 απ' την αρχή, αυτό που γέννησε η Γη κι ο Ουρανός ο
 ευρύς²⁹,
 μα κι όσους θεούς, χορηγούς των αγαθών, από αυτούς
 γεννήθηκαν.
 Ύστερα πάλι υμνούν το Δία, θεών κι ανθρώπων τον
 πατέρα,
 [καθώς αρχίζουν, μα κι όταν τελειώνουν το τραγούδι τους
 οι θεές,]
 πόσο καλύτερος είναι απ' τους θεούς και μέγιστος στη
 δύναμή του.
 Ύστερα πάλι των ανθρώπων τη γενιά υμνούν μα και των
 δυνατών Γιγάντων
 και τέρπουνε του Δία το νου μέσα στον Όλυμπο,
 οι Ολυμπιάδες Μούσες, του αιγιδοφόρου Δία οι κόρες.
 Αυτές η Μνημοσύνη, που διαφεντεύει του Ελευθήρα³⁰ τα
 υφώματα,

ἔπειμ' αὖτε μερμηράων.
 ἔπειμ' αὖτε Ζεὺς
 ἔπειμ' αὖτε εἰσναβαίνων.
 ἔπειμ' αὖτε ἔτραπον ὦραι
 ἔπειμ' αὖτε πᾶσι
 ἔπειμ' αὖτε ἔτελέσθη,
 ἔπειμ' αὖτε ἦσαν αἰοδῆ
 ἔπειμ' αὖτε ἔχουσας,
 ἔπειμ' αὖτε Ὀλύμπου.
 ἔπειμ' αὖτε καλὰ,
 ἔπειμ' αὖτε αἶψ' ἔχουσιν
 ἔπειμ' αὖτε εἶσαι
 ἔπειμ' αὖτε κεδνὰ
 ἔπειμ' αὖτε εἶσαι.
 ἔπειμ' αὖτε ὅπ' καλῇ,
 ἔπειμ' αὖτε μέλαινα
 ἔπειμ' αὖτε ὁρώρει
 ἔπειμ' αὖτε αἶψ' αἰετεύει,

60

70

σαν ἔσμιξε με το γιο του Κρόνου, τον πατέρα³¹, στην Πιερίά
γέννησε

λησμονιά απ' τις συμφορές κι ανάπαυση απ' τις έγνοιες.
Εννιά μαζί της νύχτες ἔσμιγε ο συνετός ο Δίας,
μακριά από τους αθανάτους, στην ιερή ανεβαίνοντας την
κλίνη της.

Μα όταν συμπληρώθηκε ο καιρός κι ἔκαναν κύκλο οι
εποχές

με των μηνών το σβήσιμο, και μέρες συμπληρώθηκαν
πολλές,

γέννησε αυτή κόρες εννιά, ομόνοες, που μες τα στήθια τους
τις νοιάζει το τραγούδι, κι ἔχουνε ξέγνοιαστη ψυχή
λίγο πιο κάτω απ' την ακρότατη κορφή³² του χιονισμένου
Ολύμπου.

Κι ἔχουνε χοροστάσι εκεί λαμπρό και δώματα ωραία
και δίπλα τους οι Χάριτες κι ο Ίμερος³³ σπίτι ἔχουν
στις ευωχίες μέσα. Και τραγουδούν, φωνή απ' το στόμα
αφήνουνε

εράσμια, και υμνούν των αθανάτων όλων τις συνήθειες
και τ' αγαθά τα ἦθη, ευφρόσυνη βγάζοντας φωνή.

Τότε³⁴ πορεύθηκαν στον Όλυμπο με το τραγούδι τους το
αθάνατο,

κι αγαλλιάζανε με την ωραία τους φωνή. Κι αντιλαλούσε
με τον ύμνο τους ολόγυρα η μαύρη γη κι εράσμιος
χτύπος σηκωνόταν απ' τα πόδια τους,
καθώς πορεύονταν προς τον πατέρα τους. Εκείνος είναι
βασιλιάς στον ουρανό,

ἀλλ' αἰθέλοντα κεραυνόν,
 ἔπειτα Κρόνον· εὖ δὲ ἕκαστα
 ἔπειτα καὶ ἑτέρωθεν τιμᾶς.
 αὖτις Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσai,
 αὖτις Διὸς ἱεργαυαῖαι,
 αὖτις αἰετὶ Μελπομένη τε
 αὖτις Τελχινὴ· Ὀυρανίη τε
 αὖτις ἀπὸν ἀπασέων.
 αὖτις αἰετὶσιν ὀπηδεῖ.
 αὖτις μεγάλῃσιν
 αὖτις βασιλῶν,
 αὖτις χροῖσιν ἱέρσην,
 αὖτις αἰετὶσιν αἰ δὲ νυ λαοὶ
 αὖτις ἀνθρώπων ἄριστας
 αὖτις ἀνθρώπων
 αὖτις ἀνθρώπων κατέπαυσε·
 αὖτις ἀνθρώπων λαοῖς
 αὖτις ἀνθρώπων ἔργα τελεῦσι
 αὖτις ἀνθρώπων ἔργων·
 αὖτις ἀνθρώπων ἀνθρώπων

80

90

γιατί κατέχει ο ίδιος τη βροντή και τον πυρώδη κεραυνό,
 αφού τον Κρόνο, τον πατέρα του, νίκησε στη δύναμη. Κι
 όλους ωραία
 τους νόμους διευθέτησε για τους αθανάτους κι όρισε
 προνόμια.
 Αυτά οι Μούσες έφελναν που στα Ολύμπια κατοικούνε
 δώματα,
 οι εννέα κόρες που γεννήθηκαν απ' το μεγάλο Δία³⁵,
 η Κλειώ, η Ευτέρπη, η Θάλεια, η Μελπομένη,
 η Τερψιχόρη, η Ερατώ, η Ουρανία, η Πολύμνια,
 κι η Καλλιόπη³⁶: αυτή η εξοχότατη απ' όλες είναι.
 Γιατί αυτή τους σεβαστούς τους βασιλιάδες συνοδεύει.
 Όποιον απ' τους θεόθρεφτους τους βασιλείς προσέξουν σαν
 γεννιέται
 και τον τιμήσουνε του Δία του μεγάλου οι κόρες,
 γλυκιά δροσιά του χύνουνε στη γλώσσα του επάνω
 και ρέουνε μειλίχια τα λόγια του απ' το στόμα³⁷. Κι όλος ο
 κόσμος
 στρέφει το βλέμμα του σ' αυτόν σαν κρίνει τις διαφορές
 με δίκαιη κρίση. Αυτός σαν αγορεύει αλάθητα
 γοργά κι επισταμένα καταπαύει ακόμη και φιλονικία
 μεγάλη:
 γι' αυτό υπάρχουνε οι βασιλείς οι εχέφρονες, για να
 προσφέρουνε
 στην αγορά με ευκολία στον κόσμο που αδικείται εκδίκηση,
 αφού τον κατευνάσουν με λόγια μαλακά.
 Αυτός στη σύναξη σαν έρχεται τον εξευμενίζουν σαν θεό

ἀνὰ τὴν πρώτην ἀγρομένοισι.
 ἀνὰ δὲ τὴν ἐνθρῶποισιν.
 ἀνὰ δὲ τὴν Ἀπόλλωνος
 ἀνὰ δὲ τὴν καὶ καθαρισταί,
 ἀνὰ δὲ τὴν οὐρανῶν ὄντινα Μοῦσαι
 ἀνὰ δὲ τὴν πόντος ῥέει αὐδή.
 ἀνὰ δὲ τὴν κατὰ θυμῷ
 ἀνὰ δὲ τὴν αἰοδός
 ἀνὰ δὲ τὴν ἀνθρώπων
 ἀνὰ δὲ τὴν ἔχουσιν,
 ἀνὰ δὲ τὴν οὐδὲ τι κηδέων
 ἀνὰ δὲ τὴν δῶρα θεάων.
 ἀνὰ δὲ τὴν αἰοδῶν
 ἀνὰ δὲ τὴν πόντος ἔσθλ' ἔόντων,
 ἀνὰ δὲ τὴν ἀπέραντος,
 ἀνὰ δὲ τὴν πόντος ἔσθλ' ἔόντων,
 ἀνὰ δὲ τὴν πόντος ἔσθλ' ἔόντων,
 ἀνὰ δὲ τὴν πόντος ἔσθλ' ἔόντων

100

με σεβασμό μιλίχιο κι ανάμεσα στους μαζεμένους
 διαπρέπει.
 Τέτοιο το ιερό το δῶρο των Μουσῶν για τους ανθρώπους
 είναι.
 Γιατί απ' τις Μούσες κι απ' τον Απόλλωνα που μακριά
 τοξεύει
 γίνονται οι τραγουδιστές και οι κιθαριστές πάνω στη γη³⁸,
 από το Δία όμως οι βασιλιάδες. Μακάριος αυτός που
 αγαπούν οι Μούσες.
 Γλυκιά απ' το στόμα του κυλά η φωνή.
 Ακόμη κι αν κανείς έχει ένα πένθος στην ψυχή που τώρα δα
 πληγώθηκε
 και με θλιμμένη την καρδιά μαραίνεται, μόλις ο αοιδός,
 ο υπηρέτης των Μουσῶν, τη δόξα των παλιών υμνήσει
 ανθρώπων
 και τους μακάριους που τον Όλυμπο κατέχουνε θεούς,
 αμέσως εκείνος λησμονεί τις θλίψεις του κι ούτε καθόλου τις
 έγνοιες του
 θυμάται. Γοργά τον μεταβάλλουνε των θεαινῶν τα δῶρα³⁹.
 Του Δία τέχνα⁴⁰ χαίρετε και θελκτικό τραγούδι δώστε.
 Το ιερό υμνεῖτε των αθανάτων γένος των αἰώνιων
 που από τη Γη γεννήθηκαν κι από τον Ουρανό που ἔχει
 γεμάτος ἀστρα,
 από τη ζοφερή τη Νύχτα, κι ὅσους μεγάλωσε ο αλμυρός ο
 Πόντος⁴¹.
 Πέστε πῶς έγιναν στην αρχή οι θεοὶ και η γη
 και οι ποταμοὶ κι ο πόντος ο ἀπέραντος που ορμάει με το

ΕΠΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

Δεν είμαστε βέβαιοι αν μετά τον 5^ο αιώνα (πρώιμη ελληνιστική εποχή) δημιουργήθηκαν παραδοσιακά έπη μεγάλης κλίμακας, ομηρίζοντα (δηλ. δεν ξέρουμε ούτε για ποσότητά τους). Ίσως να ήταν έπη μικρής κλίμακας, εγκωμιαστικά και τοπικά σε χαρακτήρα. Δύο σχολές αντίθετες μεταξύ τους :του Konrat ZIEGLER (1966) και του Alan CAMERON 1995. Μάλλον υπήρχαν μετακλασικά έπη ποικίλης έκτασης π.χ. **Τιμόλαου Τρωικά** (SH 849) με μήκος διπλάσιο από Ιλιάδα σε 48 βιβλία, και πάνω από 31.000 στίχους! Ποικίλα και τα θέματα π.χ. μυθολογικά, εγκωμιαστικά, παράδοξες ιστορίες, ύμνοι, ιστορικά θέματα και άλλα θέματα όπως **μη ηρωικά, αιτιολογία, ερωτικά και μεταμορφώσεις που στην ελληνιστική εποχή αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.**

Αντίμαχος Κολοφώνιος 4^{ος} αιώνας: *Θηβαΐς*, ίσως παραφορτωμένο, χοντρό! Ίσως με πέντε βιβλία η *Θηβαΐς* του.

Matthews, V. J. (Ed.). (1996). *Antimachus of Colophon: text and commentary* (Vol. 155). Brill.

Ηγήμων από Αλεξάνδρεια Τρωάδας *Δαρδανικά*, έπος για πόλεμο Σπάρτης και
Θ
ΚΑΠΟΙΟΙ ΤΙΤΛΟΙ

ήβας του 371 π.Χ. Αρα με ιστορικό θέμα.
Χοιρίλου *Περσικά* τουλάχιστον σε 2 βιβλία.

Επίσης έπη για τους άθλους Ηρακλή: **Διοτίμου** *Ήράκλεια* με έμφαση στους έρωτες του ήρωα (παιδικά): *servitium amoris*? Και ίσως με πάρεργα κοντά στους 12 άθλους. ίσως εδώ ο ήρωας παρουσιάζεται σε μη ηρωικά και ερωτικά δεδομένα.

Θεόλυτος Μηθυμναίος *Βακχικά έπη*, ο ερωτικός ανταγωνισμός Διονύσου και Γλαύκου για την Αριάδνη,

ένα νέο είδος έπους: ΕΠΥΛΛΙΟΝ

Ο όρος (πιθανότατα είναι αρχαίος όρος).

Φιλίτας Ερμής (ο Οδυσσέας και η ερωτική του ιστορία στο νησί του Αιόλου με την κόρη Πολυμήλη, άρα ως συμπλήρωση του επεισοδίου σε Οδ. κ 1-77. Μήως για διάφορους απογόνους του Ερμή;) και *Δημήτηρ* (η περιπλάνηση της θεάς σε αναζήτηση της Κόρης). Ισως υπάρχει και ένα φιλολογικό ενδιαφέρον για τον εντοπισμό των γεωγραφικών ταυτίσεων αυτών των σταθμών του νόστου.

Spanoudákīs, K. (2002). *Philitas of Cos (Mnemosyne Vol. 229)*. Leiden, Boston.

Αλεξάνδρος Αιτωλός: *Κίρκα* ως ποιημάτιον (2 μόλις στίχοι σώζονται από ναυτική σκηνή ένα πλοίο προστατεύεται από μια θαλασσινή θεά ακατανόμαστη, μήπως την Κίρκη;)

Lightfoot, J. L. (2009). *Hellenistic Collection: Philitas. Alexander of Aetolia. Hermesianax. Euphorion. Parthenius*. Loeb Cambridge Mass.

Χαρακτηριστικά: μικρό μέγεθος, απλή δομή (κεντρικό επεισόδιο), λόγιος ή πολεμικός χαρακτήρας, διάλογοι ή μονόλογοι, έρωτας, εικονιστική ή περιγραφική διάθεση, πολλές παρεκβάσεις (υπάρχουν και εξαιρέσεις) με λόγιο θέμα ή και άσχετο με πλοκή

Δείγματα επυλλίου στην ελληνιστική εποχή:

Ευρώπη (Μόσχου Συρακούσιου),

Εκάλη (Καλλίμαχου Κυρηναίου)

Ύλας, Ηρακλίσκος, Ηρακλής Λεοντοφόνος (3 επύλλια του Θεόκριτου του Συρακούσιου)

ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΑ ΕΠΗ

- Απολλώνιος Ρόδιος: *Αργοναυτικά* (4 βιβλία)

Βεργίλιος: *Aeneis* (12 βιβλία)

Statius *Thebais*

Νόννος *Διονυσιακά* (48 ραψωδίες)

*υπόδειξη: ψάξτε σε μια Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας να βρείτε περισσότερα στοιχεία για τα έπη αυτά.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ

για τα βασικά δεδομένα βλ. ΜΑΝΑΚΙΔΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ,
ΟΛΗ Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ, σσ. 15-63

Τσοπανάκης (βλ. παραπάνω) για όλα τα τεχνικά ζητήματα (γραμματική,
μέτρο, Επικός Κύκλος)

Μια γραμματολογία, κατά προτίμηση του. Α. Lesky

The Cambridge Companion to Homer, κεфф. 11, 12 κυρίως σσ.258 κ.ε. και 260
κ.εξ.

, στο CAMBRIDGE COMPANION

προαιρετικά τα κεфф. 2, 3, 5, 6, 7.